

Sárdy Péter

Bűn és megbocsátás

„Bocsásd meg a mi vétkeinket”

Az emberi bűn tragédiája

Mit tartott Jézus az emberek bűnösségéről?

Nem szükséges itt alaposabban kitérnünk arra, hogy az Ószövetségben – például Mózes ötödik könyve szerint – mi minden tette az embereket Isten előtt tisztátalanná, ami sok esetben még halálos ítéletet is jelenthetett. Ez tette nélkülözhetlenné a sokféle templomi engesztelő áldozatot. Talán Jézus is a bűntudatnak ezt a hagyományát újította fel a „Bocsásd meg a mi vétkeinket” szavakkal? A bűntudat hangsúlyozása a vallás területén is nyilván ugyanazt a célt szolgálja, mint egyébként az emberek közötti kapcsolatokban (például a nevelésben), ahol is a cél gyakran a „bűnös” alávételése. Ha valaki abból indul ki, hogy Jézusnak, mint hívő zsidónak, természetesen ugyanez volt a meggyőződése, azt itt erős meglepetés fogja éri.

Az emberek bűnösségével kapcsolatban manapság két ellentétes nézetet találunk. Az egyik véglet egy – különösen keresztények között elterjedt – nagyon pesszimista emberkép, melynek képviselői a hagyományra és a Szentírásra hivatkoznak. A másik véglet sok modern ember életfelfogásában található meg, melyben a bűn fogalma mint olyan egyszerűen ismeretlen.

Ezúttal csak az első nézetre szeretnék kitérni. A bűn túlzott hangsúlyozása a kereszténységben (minden ember „eredeti bűnösségétől” kezdve) Pál apostolra vezethető vissza, aki a Rómaiakhoz írt levelében a bűnt megszemélyesítve úgy kezeli, mintha annak aktív szerepe lenne az emberek életében. Szavai szerint „el vagyunk adva a bűnnek”, később aztán „megszabadultunk a bűntől, és Isten rabszolgái lettünk” (Róm 7,14 és 6,22). Meglepő, hogy e hasonlat szerint két szembenálló hatalom (Isten és a „bűn”) úgy rendelkezik az ember fölött, mintha az utóbbi sem szabadsággal, sem felelősséggel nem rendel-

kezne. Teljesen elfogadhatatlannak tartom, hogy a megszemélyesített „bűn”-nek az emberrel kapcsolatban szinte ugyanolyan szerepe legyen, mint Istennek. Ezért jogos a kérdés: Lehetséges-e, hogy Jézus ugyanazt tartotta az emberek bűnösségéről, mint Pál apostol?

Ha Jézus bűnről beszélt, akkor sohasem valamilyen embereken uralkodó idegen hatalomról volt szó, hanem emberi felelősségről. Szerinte elsősorban az embereken múlik, hogy viselkedésükkel egymáshoz és Istenhez való viszonyukat megmérgezik-e vagy sem. Hogy mi köze van Istennek a bűnhöz, azt igen egyszerűen írta le: „Egy hitelezőnek két adósa volt. Az egyik ötszáz dénárral tartozott neki, a másik ötvennel. Nem volt miből fizetniük, hát elengedte mind a kettőnek” (Lk 7,41-48). Ez az egyszerű történet teljesen ellentmond annak az elképzelésnek, hogy a bűn valamilyen Istennel versenyző, misztikus lény, aki hatalmában tartja az embereket, és csak egy megfélemlenő nagy „megváltó ár” kifizetése ellenében hajlandó őket szabadon engedni!

Jézus az embereket nem állította be olyan negatív fényben, mint Pál, aki szerint ezek saját erejükből semmi jóra sem lennének képesek. Az életből vett példáival leírta ugyan, hogy milyenek az emberek, de ez üzenetének csupán háttérét alkotta. Az előtérben nála Isten kimondhatatlan szeretete állt, akit egyszerűen „Abbának” (Apukának) nevezett. Beszédeiben pedig feltételezte hallgatóiról, hogy képesek „megtérsni”, azaz megszokott és káros életfelfogásukon változtatni.

Érdemes rámutatni arra is, hogy az emberkép és az istenkép között szoros kapcsolat áll fenn. Az ókor emberei erősen hajlottak arra, hogy önkényes uralkodóikkal szerzett tapasztalataikat kivetítsék istenségeikre, akik ennek következtében az uralkodók megszokott vonásait viselték. Egy ilyen „isten” az ellentmondást éppoly kevésbé tudta elviselni, mint egy dik-

tátor. Minden engedetlenséget rögtön lázadásnak vagy felségsértésnek minősített és halállal büntetett. Ez a kivetítés az Ó- és Újszövetségben sem ritkaság. Erre alapul például Pál apostol kijelentése, hogy Jézus halála szükségszerű engesztelő áldozat volt. Ebben az irányban egészítették ki később Jézusnak a királyi mennyegzőről mondott példázatát is: „Ekkor a király haragra gerjedt, elküldte seregeit, elpusztította ezeket a gyilkosokat, városukat pedig felégette” (Mt 22,7 nyilvánvalóan Isten bosszújanként értelmezi Jeruzsálemnek 70-ben történt elpusztítását). Egy ilyen bosszúálló Isten képe azonban összeférhetetlen Jézus „örömhírével”.

Jézus következetesen anyai szívű apaként („Abba”) hirdette Istent, aki a bűnnel nem azért foglalkozik, mert az „felségsértés”, hanem azért, mert az eltávolítja tőle „kedvelt gyermekeit”. Ez az Isten „elmege az elveszett után, amíg meg nem találja” (Lk 15,4), tehát bosszúállásra eleve képtelen. Jézus természetesen tisztában volt azzal, hogy Istent sem látni, sem leírni nem lehet, de mégis meg volt győződve arról, hogy éppen ezekkel a szavakkal kell elmondania, hogyan viszonyul a felfoghatatlan Isten az emberekhez. Azt hangsúlyozta, hogy Isten mindenkor kész megbocsátani, s ezért valójában az ember önnön feladata, hogy megszabaduljon bűneitől.

Hogy maga Jézus mit tartott az emberek bűnösségéről, azt így mondta el: „Két ember ment fel a templomba imádkozni: az egyik farizeus, a másik vámszedő volt. A farizeus megállt, és így imádkozott magában: Isten, hálát adok neked, hogy nem vagyok olyan, mint a többi ember: rabló, gonosz, parázna... A vámszedő pedig távol állva, még szemét sem akarta az égbe emelni, hanem a mellét verve így szólt: Isten, légy irgalmas hozzám, bűnöshöz! Mondom nektek, ez megigazulva (Istennel megbékülten) ment haza, nem úgy, mint amaz” (Lk 18,10-14).

Ha e történet farizeusa – hangsúlyozottan jó lelkiismeretének ellenére – nem ment „megigazultan” haza, ezzel Jézus nyilván azt akarta mondani, hogy Isten előtt egy ember sincs „teljesen rendben”, mindenki „megigazulásra” szorul, amit azonban el is tud érni. De hát mi a különbség e két ember között? A vámos megszabadult bűnétől, mert felismerte azt, és nyíltan állást foglalt ellene; a farizeus nem tudta vagy nem akarta elismerni bűnét, és így nem is szabadulhatott meg tőle. Ez a történet két emberről szól ugyan, de Jézus szándéka nem az volt, hogy ezzel két „osztályba” sorolja be az embereket, mintha mindenki vagy csak (teljesen) „farizeus”, vagy csak (teljesen) „vámos” lehetne. E két típus egyidejűleg is meglehet akárkiben, hiszen az ember *egy részt* elismerheti és megbánhatja, hogy valahol „nincs rendben”, *másutt* pedig (még) nem képes erre.

Mint ez a történet is mutatja, Jézus a bűnnel és a megbocsátással kapcsolatban elsősorban őszinte önismeretre szólította fel az embereket. Aki a „Bocsásd meg a mi vétkeinket” kérését az ő felfogása szerint érti, nemcsak olyan tetteire gondol, melyeket ismer és bán, hanem arra is, hogy mi maradt nála eddig még „elrejtve”, amire talán titokban még büszke is, ami azonban mégis megakadályozza, hogy „megigazultan menjen haza”! Nagyon fontos tehát, hogy ne csak ismert vétkeit bánja meg, mint a vámos, hanem lelkének eddig még kevésbé tudatosult „sarkaiba” is bekukkantson, amire a farizeus nem volt hajlandó.

Ez persze nem annyit jelent, hogy saját kisebbségi érzését pátyolgassa, hanem hogy helyesen bánjon önmagával és környezetével. „Megigazultan hazamenni” tehát itt azt jelenti, hogy az ember realiztikusan viszonyul önmagához, minden sötét és világos vonását látva, de ugyanakkor a Teremtő szemeivel is, aki így teremtette és így szereti őt, éspedig nem azért, mintha teremtménye különösen szeretetreméltó lenne, hanem azért, mert a Teremtő maga a szeretet. A saját „vétkét” egy ilyen összefüggésben bevallani már nem megalázódást jelent, hanem az élet feladatának felfedezését, mármint hogy az ember megfeleljen Teremtője „elvárásának”. Feladata tehát nemcsak az, hogy „elválassa a sötétséget a világosságtól”, és mindkettőt sztoikus egykedvűséggel elfogadja, hanem hogy felelősséget is vállaljon mind a kettőért, és különösen azért, hogy milyen hatással van így a többi emberre.

Miben áll az ember bűnössége?

Mit jelent tulajdonképpen, hogy az emberek „elvesztek”, és hogy Isten „keresi őket”? Megfigyelhető, hogy Jézus következetesen az emberek feladataira célzott. Így jó okunk van ebben a kérdésben is az emberekből kiindulva keresni a választ. A magyar „bocsásd meg a mi vétkeinket” kifejezés az evangélium eredeti görög szövegében (s a latinban is) így szól: „engedd el adósságainkat”. A véték vagy bűn fogalma mögött tehát az a tény áll, hogy valaki „valamit adni vagy tenni köteles”, és amíg ezt nem teszi meg, „adós”, azaz „bűnös” marad.

De hát ki határozza meg, hogy mivel „tartozik” valaki? Talán maga Isten személyesen? Ez a feltételezés arra vezetne, hogy az ember minden mulasztása (vétké) „Isten előtt” fel lenne jegyezve, hogy a végső számadás napján rendelkezésre álljon, a „szegény bűnös” azonban számlájának sem egyes részadatait, sem végösszegét nem ismerné! Mivel Jézus ezen elképzelés helyett az emberek végső felelősségét hangsúlyozta, helyesebb lenne azt mondani, hogy nem közvetlenül Isten, hanem az általa teremtetett körülmények határozzák meg, hogy ki mivel „tartozik”. Így az ember kötelessége nem Isten akaratában rejlő titok, hanem igenis megismerhető. Csak körül kell néznünk, hogy megismerjük, mire vagyunk kötelesek, és mit mulasztottunk el.

Elképzelhető-e egyáltalán, hogy egy ember senkinek se „tartoznék” semmivel? Ez csak „Éden kertjében” volna lehetséges, ahol minden élőlény bőségben él, és senki senkinek nem árthat. A mi világunkban azonban az élőlények versenyeznek egymással. És nemcsak a sok lény keresi sokszor ellentétes érdekeinek megvalósítását, hanem még az egyes emberek szívében is ellentétek harcolnak egymással, sőt ez az ember egyik velejáró vonásának tűnik. Míg az állatok viselkedése ösztöneik által többé-kevésbé meghatározott, az emberi tudat lényeges vonása éppen az, hogy többféle és gyakran egymásnak ellentmondó vágyat, ösztönzést és törekvést észlel egyidejűleg önmagában, és így arra van utalva, hogy ezek értékét mérlegelje, válasszon közülük, és döntését végül is véghezvigye.

Emberré válni ezért végső soron ennyit jelent: a szabadságot mint feladatot felismerni. Erre utalnak már a bibliai teremtéstörténet szavai is: „Azután ezt mondta az Úristen:

»Íme, az ember olyanná lett, mint mi közülünk egy (Istenhez hasonló): tudja, mi a jó, és mi a rossz«” (1Móz 3,22). A jó és a rossz megismerése nem más, mint a lelkiismeretben jelentkező erkölcsi értékek tudata. Ez a tudat természetesen az „Éden kertjének” elvesztésével jár, mert az erkölcsi döntés lényege, hogy az ember nemcsak választ valamit, hanem ugyanakkor sok mást ki is zár, pl. saját eltérő vágyait vagy mások érdekeit. Akármilyen gondosan mérlegel is valaki minden körülményt, semmiképpen sem kerülheti el, hogy valahol „tartozása” ne maradjon. Ezek alapján nyilvánvaló, hogy a bűnössé válás drámája elsősorban nem Isten és az ember között játszódik le, hanem elsősorban az emberek között és az egyes emberek lelkében.

Hogy mit is jelent a bűn, azt közvetlenül megtapasztalja az ember, amikor olyasmit tesz, amivel önmagának árt, vagy olyasmit, amivel másnak okoz fájdalmat. Még intenzívebben, a saját bőrünkön tapasztaljuk meg mások bűnét, akik bármilyen módon megbántanak minket. A bűn lényege minden esetben az, hogy egy kapcsolat megsérül vagy teljesen tönkre is megy, ami természetesen szorongást, félelmet vált ki. Annyira rá vagyunk utalva ugyanis a többiek segítségére és elismerésére, hogy kapcsolataink bármilyen megzavarását rögtön veszélyként éljük át, és büntudattal reagálunk rá. Ezért ügyelnünk kell arra, hogy a büntudatot élesen elválasszuk a bűntől magától, hiszen megalapozatlan büntudat éppúgy előfordul, mint fel nem ismert bűn! Isten előtt azonban csak az számít bűnnek, ha valaki tudatosan elmulasztja kötelességét vagy megsérti mások életbevágó érdekeit.

Itt felvetődik a kérdés, hogy miért kezeltém a bűnt eddig elsődlegesen emberi ügyként. Nem Isten megsértése-e a bűn? Nem tévút-e csupán az emberekkel szembeni tartozásról és vétkekről beszélni? Erre inkább újabb kérdésekkel szeretnék válaszolni: Hogyan tudná egy jelentéktelen ember a végtelen Teremtőt megsérteni? Vagy hogyan tudná az ember Isten szeretetét visszautasítani, ha nincs is módja kapcsolatba lépni ezzel az Istennel?

Cselekedeteinknek éppen annyiban van közük Istenhez, amennyiben emberekkel van dolgunk, akiket ez az Isten szeret! Amikor Mózes Isten nevét kérdezte, csak azt kapta válaszul, hogy Isten „Itt Van” (Jahve) az emberi történelemben, éspedig azért, hogy magáévá tegye a gyengék és elnyo-

mottak ügyét: „Megláttam népem nyomorúságát, ... meghallottam kiáltásukat. Le is szállok, hogy kimentsem őket Egyiptom hatalmából” (2Móz 3,7-8). Ez a Biblia egész üzenetének alap gondolata.

Megfigyelhetjük azt is, hogy a Biblia következetesen emberi síkon vizsgálja a bűnöket (gonoszság, jogtalanság, hűtlenség, engedetlenség stb.). Így az ószövetségi próféták is általában emberek ellen elkövetett bűnöket sorolnak fel, ha arról beszélnek, hogy népük elfordult Istentől: „Nincs igazság, nincs hűség, és nem ismerik Istent az országban. Esküdöznek és hazudoznak, ölnék, lopnak és paráználkodnak, betörnek és vérontás vérontást ér!” (Oz 4,1-2). Szerintük ezek a tettek semmiképpen sem jelentéktelen apróságok, hanem Isten súlyos megsértését jelentik.

A megtérés Jézus szerint a felelősség vállalása

Mivel a „Bocsásd meg a mi bűneiket” kérése Jézustól származik, mindenekelőtt azon kell elgondolkoznunk, mit tarthatott ő az emberi bűnökről. Az a meglepő, hogy Jézusnál hiába keressük a bűn teológiai elméletét, amint az például Pál apostolnál vagy János evangéliumában megtalálható. Még arról sem beszélt, hogy mi számít súlyos vagy bocsánatos bűnnek. A moralisták idevágó megfontolásai talán azért nem foglalkoztatták őt, mert ezek senkit sem tesznek jobb emberré. Jézus szerint az emberi cselekedetek végső megítélése egyedül az „Atyát” illeti, akivel szemben azonban az aggályos lelkiismeret-furdalásnak nincs alapja, mert ez az Atya feltétlen bizalmat érdemel.

Jézus ahelyett, hogy a büntető Istentől beszélt volna, inkább az emberek felelősségét hangsúlyozta, akik napról napra a Teremtő jótetteit élvezik, és ennek megfelelően ugyanúgy kell viselkedniük embertársaikkal szemben is. Ez ugyanakkor nem egyszerű feladat. Jézus meg volt győződve arról, hogy az ember Isten előtt csak akkor „jön rendbe”, ha megváltoztatja szokásos gondolkodásmódját. Üzenetének lényege magyar fordításban általában így hangzik: „Tartsatok bűnbánatot!” vagy „Térjete meg!” – szó szerint pedig „Forduljatok meg!”, azaz pontosan az ellenkező irányba tartsatok gondolataitokkal, törekvéseitekkel, tetteitekkel.

Ez az irányváltás jól látható az egyetlen olyan megtérési történetben, melyet az evangéliumok részletesen leírnak (Lk 19,1-10). Zakeusról van

itt szó, aki vagyonát másokra való tekintet nélkül szerezte meg, és Jézussal találkozva hirtelen megváltozik. Amint észreveszi, hogy eddig rosszat tett, nem tekint vissza rémülten és sorsa miatt aggódva a múltjára („Jaj, mit tettem!”), hanem inkább azokra irányul figyelme, akik tettei következményei miatt szenvednek: „Vagyonom felét a szegényeknek adom, és ha valakitől valamit kizsartoltam, a négyszeresét adom vissza neki.” Nem arra gondol elsősorban, hogyan kerülheti el Isten büntetését, hanem arra, hogy felelősséggel tartozik tetteinek minden következményéért, és magára is vállalja ezt a felelősséget. Jézus ezért szóra sem méltatta, mennyit vétkezett ez az ember, hanem egyszerűen megállapította: „Ma lett üdvössége ennek a háznak.”

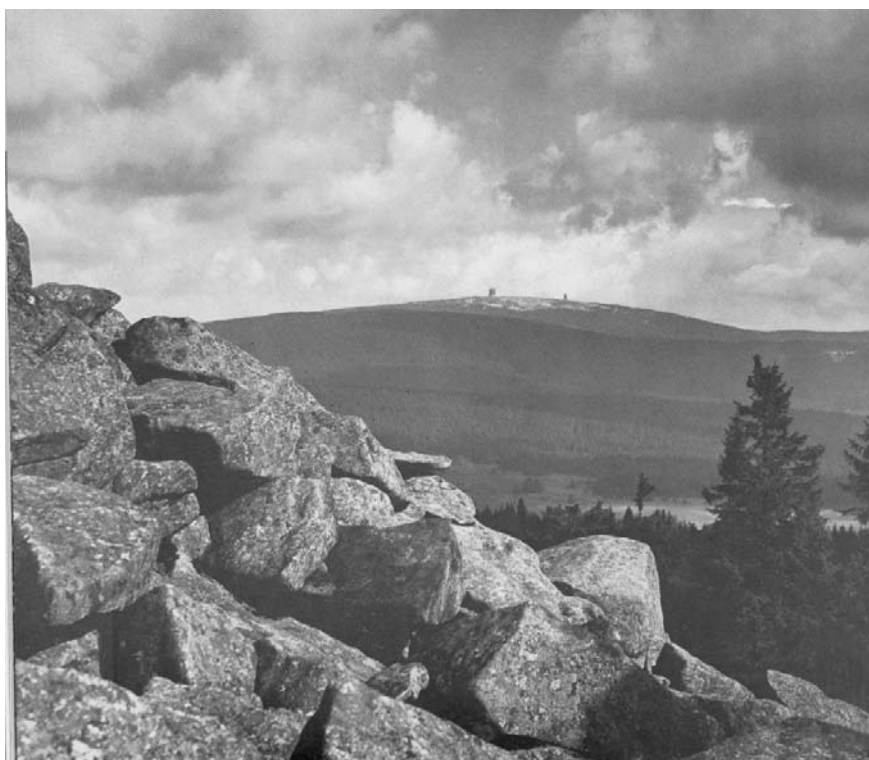
Megnyilatkozásaiban Jézus feltételezte, hogy az emberek képesek ilyen módon „megfordulni”. Ennek felel meg kérésének két része is: „Bocsásd meg a mi vétkeinket, amint mi is megbocsátunk az ellenünk vétkezőknek!” Az ember csak azáltal tud kibékülni mennyei Atyjával, hogy kibékül embertársaival. Amíg meg nem bocsátott minden „adósának”, maga sem szabadulhat meg „adósságától”.

De hát hol marad akkor az igazság?

Nem „igazságtalan” dolog-e, hogy az ember ilyen könnyen eltüntetheti minden bűnét csupán azáltal, hogy megbocsát másoknak? Mivel nekünk

magunknak nehezünkre esik sértéseket megbocsátani és elfelejteni, könnyen gondolhatjuk emiatt Istenről is, hogy Ő mindenképpen igazságos. Így gondolkodott a Biblia több ember szerzője is: „Igazságos dolog az Isten előtt, hogy gyötrítőeknek gyötrellemmel fizessen” (2 Thessz 1,6). Ezt hangsúlyozta Pál is a Rómaiaknak írt levelében: „Ne álljatok bosszút önmagatokért, hanem hagyjatok helyet az Ő haragjának, mert meg van írva: »Enyém a bosszúállás, én megfizetek« – így szól az Úr” (Róm 12,19).

Ha ezt a nagyon is emberi elképzelést Jézus eredeti mondásaiban keressük, rá kell döbbernünk arra, hogy ő egészen másféle Istentől beszélt: Jézus Atyjának eszébe sem jut bosszút állni! Ez még a kegyetlen adósról mondott példázatból is látszik (Mt 18,23-33): Egy király elengedi szolgálójának elképzeltetlenül nagy adósságát. Amikor ez a szolga röviddel később találkozik valakivel, aki jelentéktelen összeggel tartozik neki, megtámadja őt és börtönbe juttatja, míg vissza nem fizeti kis adósságát. Amikor a király megtudja ezt, hivatja a szolgát, és ezt mondja neki: „Te gonosz szolga! Kérésedre minden adósságodat elengedtem. Nem kellett volna néked is megkönyörölnöd szolgatársadon, ahogy én megkönyörültem rajtad?” Ebből is látszik, hogy Jézus példázata a király és a szolga magatartásának ellentétét hangsúlyozza. Az evangélium szövegében ezután következő mondatok („Az úr haragjában átadta őt a

poroszlóknak, míg meg nem fizette minden adósságát”) semmibe veszik ezt az ellentétet, sőt pontosan visszajára fordítják a Jézus által hangsúlyozott istenképet, amiből nyilvánvaló, hogy itt későbbi betoldásról van szó. Nem Jézus eredeti szavai ezek, hanem csupán azt mutatják, hogy az evangélium emberi szerzője mást, mint „igazságos” megtorlást, el sem tudott képzelni.

A király, akiről Jézus beszél, nem „igazságot” keres, hanem egyszerűen megszanja az adós szolgát. A szolga az, aki ragaszkodik a saját „igazságához”, és ezzel elutasítja a kegyelmet. A példázat ily módon Jézus istenképe mellett az ember felelősségét hangsúlyozza, az emberét, akit Isten annyira komolyan vesz, hogy még a megbocsátást sem erőszakolja rá: Azt várja el, hogy az ember tudatosan fogadja el, és ezzel mintegy „ratifikálja” a megbocsátást.

Jézus nem „igazságos Istenről” beszélt, hanem együtt érző Istenről, aki az emberek javát („üdvét”) keresi, ha meghagyja is felelősségüket. Hogy milyen kevésbé értették meg őt tanítványai, az abból is látható, hogy még ezt a példázatát is „kijavították”. Az Újszövetség mindmáig azt az istenképet sugallja, melyet „örömhírével” Jézus érvénytelennek nyilvánított! Olyan messzire mentek el ebben, hogy magát Jézust is, aki „azért jött, hogy keresse és megmentse, ami el-

veszett” (Lk 19,10), könyörtelen bíróróként állították be, aki örök szenvedésre kárhoztatja a bűnösöket (Mt 25,41-46).

Ha Jézussal imádkozunk, nem a könyörtelenül ítélő Isten előtt állunk, hanem saját felelősségünk előtt. Az „Atyával” keresett kibékülés útját magunknak kell megjárunk. Ez az út a saját „tartozásunk” elismerése után úgy valósítja meg az Istennel való kibékülést, hogy az ember mindenkinek megbocsát, aki bármivel is „tartozik” neki.

De hát mit tartott Jézus a bűnök igazságos megtorlásáról? Fennmaradt egy epizód, mely szerint valaki azt a hírt hozta Jézusnak, hogy Pilátus egy galileai csoportot, akiket talán felkelőknek tartott, a templomban felkoncoltatott. Jézus ennek hallatára megjegyezte: „Azt gondoljátok, hogy ezek a galileai emberek bűnösek voltak a többi galileainál, mivel ezeket kellett elszenvnedniük? Nem! Sőt, mondom nektek: ha meg nem tértek, mindnyájan hasonlóképpen vesztek el” (Lk 13,1-3).

Mivel Jézus itt éppen azt vonja kétségbe, hogy a megöltek sorsa összefüggésben áll bűnösségükkel, szavait nem lehet úgy értelmezni, hogy a bűnösöket isteni ítélet fenyegeti. Már azért sem mondhatta, hogy Isten mindenkit elpusztít, aki „meg nem tér”, mert ez ellentmond saját istenképének. Ha ezek a szavak Jézustól szár-

maznak, akkor csak az ő gondolatainak keretein belül értelmezhetjük őket. Amit ma általában „megtéérés”-nek fordítanak (metanoia), nála nem bűnök megbánását jelentette, hanem a „megfordulást”, a gondolkodásmód gyökeres megújítását. Szerintem szavainak ez az értelme: „Ha nem változtatjátok meg gondolkodástokat (azaz a rómaiakban nem „Atyátok” gyermekeit, hanem gyűlölt ellenséget láttok), számolnotok kell azzal, hogy ezek veletek is így bánnak.” Ez nem más, mint amit le-tartóztatása alkalmával is mondott: „Tedd vissza kardodat a helyére, mert akik kardot fognak, kard által vesznek el” (Mt 26,52).

Ezek szerint Jézusnak az volt a véleménye, hogy ha nem is az isteni igazságosság éri el a vétkes embert, az végső soron mégsem menekülhet tetteinek következményei elől. Nem az Isten bosszúja fogja ugyan elérni, csupán az ok-okozat nagyon is földi törvénye, de bűneinek következményeitől még az isteni megbocsátás sem menti meg, hiszen egy büntett következményei nemcsak a károsodottakra szorítkoznak, hanem általában a tettesre is kiterjednek. Ezért az embernek bűnei megbocsátása után is kötelessége marad, hogy ne felejtse el tetteinek következményeit, hanem mindent megtegyen, hogy az okozott bajt – amennyire csak lehet – jóvátegye.

„Amint mi is megbocsátunk az ellenünk vétkezőknek”

Az együttérzés szabaddá tesz

Kinek és mit kell megbocsátanunk?

Meggondoltuk már, mit is fejezünk ki valójában ezekkel a szavakkal? Hiszen nagy kár volna, ha pontatlanságukban és általánosságukban elvesztenék erejüket! Akinek nehezen jut eszébe, mi mindent kellene megbocsátania, tudatosan megfordíthatná a kérdést, az „ellenünk vétkezők” helyett tehát arra koncentrálna gondolatait, hogy mi sértette meg őt, mi ártott neki, hol nem kapta meg azt, ami megilleti?

„Az ellenünk vétkezők” sora általában azokkal kezdődik, akik legközelebb állnak hozzánk, tehát anyánkkal és apánkkal, testvéreinkkel, házastársunkkal, gyermekeinkkel stb. Az általuk okozott sértések sora sokszor a korai gyermekkorig nyúlik vissza, olyan eseményekig, melyek, ha már nem emlékszünk is pontosan rájuk,

még mindig hatással vannak érzelmeinkre és magatartásunkra. Nem csoda, ha azok, aiktől olyan sokat várunk (és kapunk!), nem tudnak mindent megadni, amit csak kívánánk! A hozzánk legközelebb állók sértései fájnak a legjobban, és okozzák a legmélyebb sebeket. Aki ezeket nem tudja igazán megbocsátani, annak egy életen át kell könnyebbülés nélkül cipelnie terhét!

Ha ilyen módon tekintünk vissza a múltba, még egy fontos felfedezést tehetünk: Többször is úgy érezhettük, hogy valaki ártott nekünk vagy megsértett minket, holott az illető valójában nem akart rosszat tenni nekünk, sőt talán még észre sem vette viselkedésének sértő élet. Ezek szerint lehetséges, hogy sérelemnek érzünk valamit, noha a „tettes” tudatosan és szándékosan egyáltalán nem akart ártani nekünk. Számunkra tehát végül is nem az a fontos, hogy a másik bű-

nös-e vagy sem. *Nekünk* van szükségünk a megbocsátásra, a megbékélésre, hogy „rendbe jöjjünk” és lelki egészségben éljünk. Ide azonban csak *egy út* vezet, *szívből és mindent* megbocsátani, ami ártott nekünk, ami miatt keserűség van bennünk. Hogy a „tettes” valóban bűnös-e vagy nem, annak eldöntése számunkra nemcsak jelentéktelen, hanem még káros is, amennyiben zavarja Istennel való megbékélésünket.

Hogy ez a megbékélés sikerüljön, ajánlatos még egy lépéssel tovább menni. Nagy hasznunkra lehet az is elgondolkozni, hogy nincs-e talán még magunknak is részünk embertársunk bűnében, melynek megbocsátásáról beszélünk. Hiszen legtöbbször kettőn áll a vásár. Nem szándékom bővebben kitérni arra, hogy milyen lelki tényezők játszhatnak ebben szerepet. Legyen elég csupán megemlíteni, milyen könnyen lehetséges,

hogyan – legalábbis részben – magunk is felelősek vagyunk annak a helyzetnek kialakulásáért, melyben valaki „vétkezett ellenünk”. Eltekintve olyan szélsőséges esetektől, amikor egy nem provokált idegen támad meg vagy csap be valakit, aligha lehet feltételezni, hogy egy konfliktus kizárólag az egyik félén múlik. Sokkal valószínűbb, hogy valaki még nincs tudatában, milyen jelentős szerepe volt az „eset” előkészítésében. Mindenesetre elég okunk volna ezen is elgondolkozni! Mert aki rájön, hogy neki is része volt egy „tartozás” létrejöttében, az jóval könnyebben és őszintébben fogja azt megbocsátani. Talán még együtt is tud érezni a másikkal, aki ezen körülmények között gyakorlatilag nem tudta elkerülni, hogy vétkesé váljon. Így szerényebben fogja Isten bocsánatát kérni, megbocsátva a többieknek, akik ártottak neki, de akiknek talán ő maga is ártott.

Elég-e a fentieket megfontolni, hogy igazán meg tudjunk bocsátani mindenkinek? Vannak esetek, melyekben ez lehetetlennek tűnik, mert egyszerűen nem vagyunk képesek megszabadulni a sértődöttség érzésétől. Ilyen esetekben ne próbáljuk az akarat görcsös erőltetésével még a lehetlent is elérni attól félve, hogy különben nem szabadulunk meg vétkesektől. A szívből való megbocsátás képessége nem magától értetődő dolog. Inkább isteni ajándék ez, mint emberi teljesítmény, hiszen lelki sérülések gyógyulása nem megy parancsszóra. Ezt az ajándékot jóval

könnyebben megkapjuk, ha bizalommal kérjük, mint ha magunkat akarnánk erőnek erejével kényszeríteni rá. Mindenesetre nem arról van itt szó, hogy a megfelelő érzélem a bűnbocsánat feltétele lenne: Elegendő azt elérnünk, hogy őszintén kívánjuk, és a magunk részéről készek is legyünk megszabadulni az „adósság csapdájából”.

Péter egyszer azt kérdezte Jézustól: „Uram, hányszor vétkezhet ellenem embertársam úgy, hogy én megbocsássak neki? Még hétszer is? Jézus így válaszolt: Nem azt mondom neked, hogy hétszer, hanem még hetven-szer hétszer is” (Mt 18,21-22). Ezzel persze nem azt akarta mondani, hogy Péter számolgassa a megbocsátásokat, hanem éppen azt, hogy ne számolja őket. Amiképp a mennyei „Atya” sem számolja, hányszor hibázik Péter, Péter sem mondhatja, bármi történjék is: „Most már aztán elegem van!”

Ezzel a „kétsíkú” bocsánatkérésrel elismerjük, hogy magunk is a *bűnösök közösségéhez* tartozunk. Ennek az odatartozásnak lényegi vonása az a tudat, hogy az életben mindannyian egymásra vagyunk utalva, és igen könnyen „adósai” is maradhatunk egymásnak. Ezért zsákutcába vezetne, ha kölcsönösen egymás „adósságait” számolgatnánk. Sokkal jobb, ha együtt érzünk egymással, és kérésünket együtt terjesztjük Isten elé: „Bocsásd meg a mi vétkünket, amint mi is megbocsátunk egymásnak!”

Önmagunknak is meg kell bocsátanunk?

Nemcsak az nyomaszt minket, amit a többiek vétkeknek tartanak és rovásunkra írnak; gyakran még súlyosabban terhel az, ami miatt önmagunkra haragszunk, amit nem tudunk megbocsátani önmagunknak. Magunkkal szemben is vétkesnek, „adósnak” érezzük magunkat, mert valahol „csődöt mondtunk”, azaz nem értük el azt, amit elvártunk önmagunktól. Az ilyen büntudat könnyen keletkezik bennünk, mert nagy ritkaság az, hogy egy ember mindent elér az életben, amit elvár magától.

Az Istenhez irányuló kérés, „Bocsásd meg nekem, amint én is megbocsátok”, ebben a helyzetben azt is jelenti: Fogadj el engem, amint én is elfogadom önmagam! Ha együtt kell éreznem „az ellenem vétkezőkkel”, magam is ezek közé tartozom! Az Istennel való „kibékülés” csak akkor fog igazán szabaddá tenni, ha önmagammal is megbékültem. Nem arról van itt szó, hogy szentimentálisan sajnáljam önmagamban a „szegény bűnöst”, hanem hogy józanul elismerjem a realitást: Sokszor én is a várakozások mögött maradtam, mert hisz ember vagyok. Saját korlátaimmal és fogyatékoságaimmal is békét kell kötnöm, hogy Isten békéje végre eljuthasson hozzám. A hamis önelégültség csak ártana e helyt, hiszen ez nemcsak a többiektől, hanem lelkünk mélyén megbúvó erőforrásainktól is eltávolít! Talán nehezemre esik bevallani, hogy fogyatékos ember vagyok, de nagyon is szükségem van erre, és jogom is van rá.

Önmagunknak megbocsátani nem önelégültség, hanem annak a ténynek a józan felismerése, hogy az ember még saját életével szemben is könnyen vétkezik. Egy ilyen egészséges realizmus kialakításához elsősorban arra van szükségünk, hogy rendbe szedjük gondolkodásunkat. Jézus imája segíthet ebben, mert arról biztosít, hogy Isten előtt nincs szükségünk védekezésre. Úgy teremtett minket, hogy aligha maradunk „vétek” nélkül, de könnyen bocsánatot is nyerünk, ha megbocsátunk embertársainknak! Isten megbocsátása válik bennünk valósággá, ha mind az árnyékot, mind a fényt elismerjük önmagunkban, de mindezt ugyanakkor összefüggésbe hozzuk a szerető Istennel. Aki Jézus Atyjában bízunk, sohasem marad egyedül vétkével.

Az erőszak nélküli konfliktus megoldás új távlat

Jézus szinte hihetetlen dolgot vár el tőlünk: Szerinte az isteni megbocsátás nemcsak a mi megbocsátásunkat feltételezi, hanem még erőszak nélküli magatartást is vár el tőlünk minden konfliktushelyzetünkben! Hiszen nem sokat használna egy vétek megbocsátása, ha az továbbra is kifejtene káros hatását. Aki embertársának megbocsát és tőle is megbocsátást vár, annak foglalkoznia kell ezért a megbocsátott vétek utóhatásaival is, azaz törődnie kell azzal, hogy a rosszt tett további veszélyt vagy kárt ne okozzon. A „szemet szemért, fogat fogért” elve nem a konfliktusok megoldásához, hanem csak fokozásához vezet! Ezért ajánlotta Jézus (és nemcsak ezzel az imával!) az erőszak nélküli konfliktusmegoldást:

„Hallottátok a parancsot: Szemet szemért, és fogat fogért. Én pedig azt mondom nektek, ne szálljatok szembe a gonosszal. Aki megüti a jobb arcodat, annak tartsd oda a másikat is. Aki perbe fog, hogy elvegye a ruhádat, annak add oda a köntösöd is. S ha valaki egy mérföldnyire kényszerít, menj vele kétannyira” (Mt 5,38-41).

E szavakat olvasván könnyen az a gondolat merülhet fel bennünk, hogy Jézusnak talán fogalma sem volt a pszichológiáról és a társadalmi valóságról. Nem dicsőíti-e még a Biblia is Isten erőszakát? Nem úgy állította-e be még az egyház is ezt az ún. „hegyi beszédet”, mint valami kivétel esetelését, mely legfeljebb néhány szent-re érvényes, de a társadalmi vagy politikai szükségletnek egyáltalán nem felel meg? Elképzelhetetlen például, hogy egy állam fennmaradna, ha „nem szállna szembe a gonosszal”. Az egész történelem tanúsítja, hogy a keresztények sem tudtak lemondani le Jézus szavait követve minden erőszakról.

Ennek ellenére nagyon felületes és pontatlan volna azt állítani, hogy Jézus nem ismerte az emberi valóságot. „Hegyi beszédével” egészen más célja volt, mint hogy a mindennapi élet vagy az államok számára konkrét magatartási szabályokat írjon elő. Nem a mindennapi valóságtól idegenedett el, hanem elsősorban egy magasabb rendű valósággal állt kapcsolatban, amikor így beszélt. Azt akarta elmondani, amit egykor istenélményében megtapasztalt, és ami azóta életének

vezérfonalává vált. Egyedül az ő spiritualitása nyitja meg az utat szavainak megértéséhez. Jézus spiritualitása „Atyjának” ismeretére alapult, akinek vonásai eltértek a hagyományos teológia elképzeléseitől, melyek jelentős mértékben a földi uralkodók vonásait tükrözték. Keresztelkedése után kapott istenélményében nem az igazságosan büntető ÚRRAL találkozott, akinek jövetelét Keresztelő János megjósolta, hanem egy igazán anyai szeretettel rendelkező „Atyával”, aki szokásokra és hagyományokra való tekintet nélkül vár elveszett fiaira, megbocsát nekik, és nem kevesebbet vár el tőlük, mint hogy magukévá tegyék az ő magatartását: „Szeressétek ellenségeiteket... Így lesztek fiaim mennyi atyátoknak, aki felkelti napját jókra is, gonoszokra is... Legyetek tehát tökéletesek, amint mennyei Atyátok tökéletes” (Mt 5, 44-45.48). Ha meggondoljuk, mint jelent az „ellenség” szó, ezt csak így érthetjük: „Ha valaki olyan gonoszul bánik veletek, hogy már nem is tudtok másképp, mint felháborodással és gyűlölettel reagálni, akkor gondoljatok mégis arra, hogy Isten ezt az embert sem utasítja el, hanem szereti.”

Mi köze egy ilyen Istennek a földi valósághoz? Aki szemügyre veszi a világ jelenlegi állapotát, aligha tud megszabadulni attól a benyomástól, hogy az anyagi előnyökért vívott globális harc egyre nagyobb katasztrófákhoz fog vezetni. Több ismert konfliktus példája mutatja, milyen kevés az „erőszakos megoldások” sikere. Ha még a családban, a munkahelyen vagy a szomszédságban felmerülő kis konfliktusokat sem lehet megoldani, ameddig mindenki a saját igazságához ragaszkodik, akkor aligha lehet arra számítani, hogy az erőszak biztosítani tudja a népek jövőjét. Úgy tűnik, kilátástalan zsákutcában vagyunk.

Ismerünk egy epizódot, melyben valaki egy konfliktus megoldását kérte Jézustól: „Mester, mondd meg testvéremnek, hogy ossza meg velem az örökséget.” De ő elutasította: „Ember, ki hatalmazott fel rá, hogy bírótok legyetek és elosszam örökségeket?” Majd a tömeghez fordult: „Vigyázzatok és óvakodjatok minden kapzsiságtól, mert nem a vagyonban való bővelkedéstől függ az ember élete” (Lk 12,13-15). Ezek a szavak

kétségbe vonják társadalmunk egész értékrendszerét, amely szerint az anyagi jólét állandó növelése minden másnál fontosabb.

De hát mitől függhetne az emberek élete, ami a jólétnél is fontosabb? Jézus szerint egyedül Teremtőnkhez való viszonyunktól, melynek kézzelfogható oldala az Isten gyermekeihez, embertársainkhoz való viszonyunk (Lk 10,25-28: „Istent szeresd teljes erődből, embertársadat pedig, mint saját magadat! Tégy így, és élni fogsz!”). Aki ehhez a mércéhez igazodik, nem tartja saját előnyét vagy saját „igazát” a legfőbb értéknek, tehát nem arra törekszik, hogy egyre többet nyerjen, és érdekeit mások rovására érvényesítse.

Jézust annyira áthatotta istenélménye, hogy hirdetni kellett ezt az Istent, annak a ténynek ellenére is, hogy erre az istenképre nem lehet semmilyen működő államrendszert felépíteni. Aki az ő szavára akar hagyatkozni, nem tarthatja „hegyi beszédét” egy egyébként hiteles ember szószoki túlzásának. Komolyan kell vennie Jézus egész történetét: Tanításában a nép vezető rétege a politikai stabilitás veszélyét látta, és ezért eltette őt láb alól. Aki valóban Jézus tanítását képviseli, állást foglal az általánosan elfogadott értékrendszer ellen, és így számolnia kell azzal, hogy az érdekek könyörtelen harcában a rövidebbet húzza, és valamilyen módon Jézuséhoz hasonló sors vár rá.

Annak van Jézuséhoz hasonló hite, aki tisztában van ugyan mindezzel, de mégis ráhagyatkozik az ő Istenére, még akkor is, ha ez legalább olyan kilátástalan dolognak látszik, mint hegyeket megmozgatni. Akinek ilyen hite van, minden lehető lépést megtesz egy „lehetetlen cél” érdekében, minden egyéb gondját Istenre bízva. Nem zárkózik el a feladatok elől azzal a kifogással, hogy az emberiség végzetén senki sem tud változtatni. Ahol csak lehet, vállalkozik az erőszak nélküli konfliktus-megoldás kalandjára. Jézus „utópiája” az volt, hogy az általa követelt „lehetetlen magatartás” az „Isten országának” csíráját hordja magában – egy olyan jobb világ reményét, mely különben nyilvánvalóan az emberi tervezés hatókörén kívül esik.

A fenti tanulmány részlet a Szerzőnek a Miatyánkot elemző írásából.